

บทที่ 3

วิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ที่ศึกษาตามชาติพันธุ์และสภาพแวดล้อม

3.1 ความเป็นมาของพื้นที่ที่ศึกษา

อำเภอองาว เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดลำปาง สันนิษฐานตามประวัติศาสตร์ได้ความว่า เป็นเมืองเก่าที่มีเจ้าผู้ครองเมืองผู้มีอำนาจ จนครอื่น ๆ ของเมืองไทยเมืองหนึ่งและก่อนที่จะมีฐานะเป็นเมืองนั้น หาได้มีชื่อเรียกอย่างแท้จริงไม่ แรกเริ่มเดิมทีประมาณ พ.ศ. 1780 เป็นเพียงสถานที่ตั้งหลักแหล่งที่มาหากินของชาวไทยแห่งราชอาณาจักรหิรัญนคร โยนก เชียงแสน ซึ่งอพยพภัยจากการรุกรานของเจ้าเลี้ยวขวัญฟ้าลงมา และโดยที่สถานที่แห่งนี้เป็นคอกเตี้ย ๆ ใกล้เคียงแม่น้ำ จึงเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า “เวียงบน” ในสมัยนั้นนับว่าอุดมสมบูรณ์มาก ชาวเมืองอื่น ๆ ที่มาพบเห็นมักเรียกว่า “เมืองเงิน” หรือ “เมืองเงิน” ต่อมาชื่อเวียงบน ก็ค่อยหายไปและกลับมาเรียกใหม่ว่า “เมืองเงิน” แทน เมืองเงินนี้ได้ถูกเจ็วจากแคว้นสิบสองปันนามารุกรานอยู่เสมอ ๆ เพราะเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ต้องอพยพหนีไปตามป่าตามเขา ทำให้มีสภาพบ้านเมืองร้างอยู่หลายระยะ อย่างไรก็ตามเมื่อผู้คนอพยพไปนั้น เห็นว่าปลอดภัยดีแล้วก็พากันกลับมาตั้งถิ่นที่อยู่ทำมาหากินเช่นเดิม ระยะแรก ๆ เมืองนี้ก็รวมอยู่กับแคว้นลานนา มาระยะหลังนี้ (ประมาณ พ.ศ. 2302) ก็กลับมารวมอยู่กับเขลางค์นครหรือนครลำปาง โดยเป็นเมืองหน้าด่านต่อต้านข้าศึกเงี้ยวและพม่าที่สำคัญเมืองหนึ่ง พ่อเมืองของเมืองเงินขณะนั้นเป็นผู้ที่มีฝีมือ เก่งกาจไปปราบเงี้ยวถึงเชียงตุง ได้รับชัยชนะกลับมาพร้อมกับนำข้าวต้มเงินมาถวายเจ้าผู้ครองนครลำปาง เจ้าผู้ครองนครลำปางจึงขนานนามให้เป็น **พญาข้าวเงิน** และก็เลยตั้งชื่อ “เมืองเงิน” นี้ตามชื่อของพ่อเมืองว่า “เมืองข้าวเงิน” ในระยะหลัง ๆ ต่อมาจึงกลับมาเรียกเป็น “เมืองงาว” ไปทั้งนี้เพราะนิสัยของคนเราที่มักใช้คำพูดสั้น ๆ ครั้นต่อมาประมาณ ร.ศ. 112 ทางราชการได้จัดการปกครองในลักษณะเทศาภิบาล จึงได้รวบรวมเนื้อที่ตั้งเมืองนี้ขึ้นเป็นแขวงอยู่ในบริเวณพายัพเหนือ และภายหลังได้ไปเปลี่ยนแปลงเป็นอำเภอจึงเรียกว่า “อำเภอองาว” จนถึงปัจจุบันนี้ โดยที่ว่าการอำเภอองาว ตั้งอยู่ ณ บ้านดอนไชย หมู่ที่ 4 ตำบลหลวงเหนือ

3.2 สภาพทั่วไปและสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ก) สภาพทั่วไป

1) ลักษณะที่ตั้ง

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดลำปาง บนถนนสายงาม - เชียงราย ห่างจากตัวจังหวัดระยะทาง 85 ก.ม. พิกัด พีเอ 035739

2) เนื้อที่ 1,815.313 ตารางกิโลเมตร

3) อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอสอง จังหวัดแพร่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

4) ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ ที่ราบสลับกับภูเขา เป็นที่ราบร้อยละ 22 ของพื้นที่อำเภอทั้งหมด เป็นภูเขาร้อยละ 73 ของพื้นที่อำเภอทั้งหมด เป็นพื้นน้ำร้อยละ 5 ของพื้นที่อำเภอทั้งหมด แม่น้ำประกอบด้วย แม่น้ำงาว แม่น้ำแหง แม่น้ำโป่ง แม่น้ำหวด แม่น้ำฮ้อน เป็นต้น

สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ภูมิประเทศด้านทิศเหนือมีลักษณะเป็นภูเขาสูงชัน สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และพื้นที่ที่ถูกบุกรุกแผ้วถางด้านทิศตะวันตก เป็นภูเขาสูง ตอนกลางของพื้นที่เป็นที่ราบเหมาะแก่การทำเกษตรซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภองาว

ลักษณะทางธรณีวิทยา

สภาพทางธรณีวิทยา เกิดจากการแปรสภาพมาเป็นเวลานานจนภูเขาส่วนใหญ่ผุพังสลายตัวกลายเป็นดิน สภาพดั้งเดิมเป็นภูเขาหินปูน (Lime stone) และภูเขาหินทราย (Sand stone)

ลักษณะทางปฐพีวิทยา

สภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินสีเหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของพืช ดินระบายน้ำได้ดี แต่ในบริเวณที่ถูกเปิดหน้าดินมากจะทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดินมาก ชนิดดินที่พบ ได้แก่ ดินตะกอน ดินร่วน ดินเหนียว ดินลูกรัง เป็นต้น ซึ่งวัตถุดิบกำเนิดดินเหล่านี้คือ หินปูน พบมากในบริเวณป่าเบญจพรรณ ส่วนหินทรายพบมากในบริเวณป่าเต็งรัง

ลักษณะพืชพรรณ

ลักษณะพืชพรรณในท้องที่อำเภองาว จังหวัดลำปาง สามารถแบ่งออกเป็น

ป่าชนิดต่าง ๆ ได้ 3 ชนิด ดังนี้

1. ป่าดงดิบ (Evergreen forest) แบ่งเป็น

1.1 ป่าดงดิบแล้ง (Dry evergreen forest) มักจะพบตามหุบเขา ริมห้วย ในบริเวณความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 500 เมตร พันธุ์ไม้ที่พบ ได้แก่ ตะเคียนทอง ตะเคียนหิน กระบาก เป็นต้น

1.2 ป่าดงดิบเขา (Hill evergreen forest) พบกระจายเป็นหย่อม ๆ ทางตอนเหนือและทางตะวันตกของพื้นที่ พันธุ์ไม้ที่พบ ได้แก่ ก่อแป้น ก่อเคียว ก่อหนาม เป็นต้น

2. ป่าเบญจพรรณ (Mixed deciduous forest)

ป่าเบญจพรรณที่พบมีทั้งที่มีไม้สักและที่ไม่มีไม้สัก พบโดยทั่วไป พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ สัก แดง ประดู่ มะค่าโมง นอกจากนี้จะพบว่ามีไม้ไผ่เป็นจำนวนมากที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในป่าชนิดนี้ ได้แก่ ไผ่บง ไผ่ซาง ไผ่ไร่ เป็นต้น

3. ป่าเต็งรัง (Dry dipterocarps forest)

ป่าเต็งรังพบมากในท้องที่ตำบลแม่ติบ สภาพดินเป็นดินลูกรังเก็บน้ำได้ไม่ดี ในช่วงหน้าแล้งจะมีไฟไหม้ป่าเป็นประจำ พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง เป็นต้น

ลักษณะสัตว์ป่า

จากการสำรวจสัตว์ป่าพบว่ามียกประจำถิ่นและนอกพยพ ซึ่งบางชนิดเป็นสัตว์ป่าที่หายาก มีประมาณ 60 กว่าชนิด ส่วนสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่พบจะมีแต่ขนาดเล็กเท่านั้น เช่น เก้ง กวาง หมูป่า กระรอก กระแต หมี เป็นต้น

5) ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะทางภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ มีนาคม - เมษายน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากลมที่พัดมาจากตะวันตกเฉียงใต้

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ พฤษภาคม - ตุลาคม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

6) พื้นที่และการใช้ประโยชน์

พื้นที่ทำนาประมาณ 33,905 ไร่ ผลผลิต 14,579 ตัน/ปี พื้นที่ทำสวนประมาณ 5,604 ไร่ พื้นที่ทำไร่ประมาณ 25,308 ไร่

การถือครองที่ดินอำเภอ งาว การออกเอกสารสิทธิให้แก่ราษฎร มีรายละเอียด

ดังนี้

โฉนดที่ดิน จำนวน 19,261 แปลง

หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก) จำนวน 5,860 แปลง

หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3) จำนวน 2,601 แปลง

หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (น.ส.ล.) จำนวน 94 แปลง

7) การปกครอง

แบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 เป็น ตำบล หมู่บ้าน ดังนี้

1. ตำบลบ้านร้อง	ประกอบด้วย	9	หมู่บ้าน
2. ตำบลปงเตา	”	8	”
3. ตำบลนาแก	”	5	”
4. ตำบลบ้านอ้อน	”	6	”
5. ตำบลบ้านแหง	”	6	”
6. ตำบลหลวงเหนือ	”	5	”
7. ตำบลหลวงใต้	”	7	”
8. ตำบลบ้านโป่ง	”	8	”
9. ตำบลแม่ตึบ	”	5	”
10. ตำบลบ้านหวด	”	4	”

มีสุขาภิบาล 1 แห่ง คือ สุขาภิบาลดอนไชย

มีองค์การบริหารส่วนตำบล 10 แห่ง

8) ประชากร

มีประชากรทั้งสิ้น 61,420 คน แยกเป็น ชาย 30,920 หญิง 30,500 คน

มีความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 33.83 คน/ตารางกิโลเมตร

ตารางที่ 3 ประชากรสามารถแยกเป็นรายตำบลได้ดังนี้

ลำดับที่	ตำบล	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	หมายเหตุ
1.	ปงเตา	4,689	4,772	9,461	
2.	บ้านโป่ง	3,767	3,713	7,480	
3.	บ้านร้อง	3,669	3,507	7,176	
4.	บ้านแหง	3,631	3,433	7,064	
5.	หลวงใต้	3,160	3,200	6,362	
6.	หลวงเหนือ	2,814	3,044	5,858	
7.	บ้านฮ้อน	2,641	2,519	5,160	
8.	บ้านหวด	2,542	2,386	4,928	
9.	แม่ตีบ	2,204	2,152	4,356	
10.	นาแก	1,803	1,772	3,575	
รวม		30,920	30,500	61,420	

ที่มา : ที่ว่าการอำเภอจาง จังหวัดลำปาง (30 กันยายน 2540)

ตารางที่ 4 อัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากร

ข้อมูลประชากร	2538	2539	2540
อัตราการเกิดต่อประชากร 1,000 คน	20	22	27
อัตราการตายต่อประชากร 1,000 คน	21	25	26
อัตราการเพิ่มของประชากร (ร้อยละ)	3	2.5	2.7

ที่มา : ที่ว่าการอำเภอจาง จังหวัดลำปาง (30 กันยายน 2540)

บ) ทรัพยากรธรรมชาติ

- 1) ทรัพยากรดิน พื้นที่ทำนา จำนวน 33,905 ไร่ (ร้อยละ 3) ของพื้นที่ทั้งหมด
พื้นที่ทำสวนทำไร่ จำนวน 30,912 ไร่ (ร้อยละ 2.7) ของพื้นที่ทั้งหมด
พื้นที่เลี้ยงสัตว์ จำนวน 16,154 ไร่ (ร้อยละ 1.4) ของพื้นที่ทั้งหมด
พื้นที่ที่พักอาศัย จำนวน 93,250 ไร่ (ร้อยละ 8) ของพื้นที่ทั้งหมด
พื้นที่ประกอบธุรกิจ จำนวน 97,375 ไร่ (ร้อยละ 9) ของพื้นที่ทั้งหมด

2) ทรัพยากรน้ำ

มีพื้นที่ ลำห้วย หนอง คลอง บึง รวมประมาณ 56,250 ไร่ หรือร้อยละ 5 ของพื้นที่ทั้งหมด มีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ

(1) แม่น้ำาว	มีพื้นที่/กว้าง/ยาว	1,688 ไร่/40 เมตร/150 ก.ม.
(2) น้ำแม่แหง	มีพื้นที่/กว้าง/ยาว	350 ไร่/20 เมตร/20 ก.ม.
(3) น้ำแม่โป่ง	มีพื้นที่/กว้าง/ยาว	430 ไร่/20 เมตร/30 ก.ม.
(4) น้ำแม่หวด	มีพื้นที่/กว้าง/ยาว	390 ไร่/20 เมตร/30 ก.ม.

3) ทรัพยากรป่าไม้

อำเภอางว มีพื้นที่ป่าไม้แยกเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ 880,625 ไร่ หรือร้อยละ 78 ของพื้นที่ ทั้งหมด

ค) สภาพทางเศรษฐกิจ

1) การเกษตรกรรม

อำเภอมีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 155,357 ไร่ ครอบครัวยเกษตรกร จำนวน 12,395 ครอบครัวย สภาพการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ แยกได้ดังนี้

ตารางที่ 5 พืชเศรษฐกิจ

ที่	พืชเศรษฐกิจ	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (ก.ก./ไร่/ปี)	จำนวนครัวเรือน ที่ปลูก
1.	ข้าว	37,636	510/ไร่/ปี	7,527
2.	กระเทียม	7,668	1,010/ไร่/ปี	2,556
3.	ข้าวโพด	7,651	568/ไร่/ปี	1,567
4.	ฝ้าย	2,303	189/ไร่/ปี	467
5.	มะม่วง	4,463	921/ไร่/ปี	842
6.	มะขามหวาน	3,740	467/ไร่/ปี	748

ที่มา - สำนักงานเกษตรอำเภอางว

2) การปศุสัตว์

ข้อมูลจำนวนสัตว์

ตารางที่ 6 สัตว์เลี้ยง

สัตว์เลี้ยง	จำนวน (ตัว)
โค	3,037
กระบือ	194
สุกร	3,565
ไก่	7,657
สุนัข	7,015

ที่มา : สำนักงานปศุสัตว์อำเภอองาว

3) การอุตสาหกรรม

มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตดำเนินการและประกอบการ
จำนวน 7 แห่ง ดังนี้

ตารางที่ 7 โรงงานอุตสาหกรรม

ตั้งอยู่ที่ตำบล	จำนวนโรงงาน (แห่ง)
หลวงเหนือ	1
นาแก	1
บ้านร้อง	5

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง

4) การพาณิชย์

มีสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดใหญ่ จำนวน 6 แห่ง

มีธนาคาร จำนวน 3 แห่ง ได้แก่

- 1) ธนาคารทหารไทย
- 2) ธนาคารออมสิน
- 3) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

5) การบริการ

สถานบริการและเรื่งรมย์ขนาดเล็ก จำนวน 11 แห่ง

6) การท่องเที่ยว

มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี 2 แห่ง คือ

ศาลเจ้าพ่อประตูลา

วัดม่อนทรายนอน

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 1 แห่ง คือ

อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท

ง) สภาพทางสังคม

1) การศึกษา

ข้อมูลด้านการศึกษา

ตารางที่ 8 สถานศึกษา

สถานศึกษาสังกัด	จำนวน (โรงเรียน)	จำนวนห้องเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน
สปช.	41	310	349	5,714
สศ.	2	47	89	1,855
สช.	2	45	52	1,740

ที่มา : สำนักงานศึกษาธิการอำเภอจาว

ระบบการศึกษานอกโรงเรียน

วิชาชีพระยะสั้น 48 กลุ่ม

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 58 แห่ง

ห้องสมุดประชาชน 1 แห่ง

การศึกษาอื่น ๆ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม 1 แห่ง

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด 1 แห่ง

2) การศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

การศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธประมาณ 97% ศาสนา

อื่น ๆ ประมาณ 3 %

มีสถาบันหรือองค์กรทางศาสนา

วัด ที่พักสงฆ์ จำนวน 50 แห่ง

ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ

งานทำบุญวันขึ้นปีใหม่ ช่วงเวลาจัดงานวันที่ 1 เดือน มกราคม ของทุกปี
งานประเพณีสงกรานต์ ช่วงเวลาจัดงานวันที่ 12-15 เดือน เมษายน
ของทุกปี

งานประเพณีลอยกระทง ช่วงเวลาจัดงาน เดือน พฤศจิกายน ของทุก
ปีงานบุญสลากภัตต์ ช่วงเวลาจัดงาน เดือน กันยายน - ตุลาคม ของ
ทุกปี

3) การสาธารณสุข

(1) มีการให้บริการด้านการสาธารณสุข โดยมีสถานบริการ ดังนี้

โรงพยาบาล ขนาด 30 เตียง จำนวน 1 แห่ง

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ จำนวน 1 แห่ง

สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน จำนวน 11 แห่ง

สำนักงานส่วนมาเลเรีย จำนวน 1 แห่ง

สถานพยาบาลของเอกชน จำนวน 3 แห่ง

ร้านขายยาแผนปัจจุบัน จำนวน 3 แห่ง

(2) จำนวนบุคลากรทางด้านสาธารณสุข

แพทย์ จำนวน 2 คน

ทันตแพทย์ จำนวน 1 คน

เภสัชกร จำนวน 1 คน

พยาบาล จำนวน 38 คน

เจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน 43 คน

เจ้าหน้าที่อื่น ๆ จำนวน 2 คน

อาสาสมัครสาธารณสุข (อสส., อสม.) จำนวน 1,171 คน

(3) อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100%

(4) หอกระจายข่าว จำนวน 48 แห่ง ครอบคลุมได้ร้อยละ 77.4

4) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

มีสถานีตำรวจภูธรอำเภอ/ตำบล จำนวน 1 แห่ง คือ

สถานีตำรวจภูธรอำเภอจาว

3.3 สภาพทางกายภาพทั่วไปของชาวเขาที่ได้ทำการศึกษา

ในขณะนี้ยังไม่มีเอกสารใดบ่งบอกโดยชัดเจนว่าชนกลุ่มน้อยและชาวเขาที่มีถิ่นฐานมั่นคงอยู่ตามป่าทึบและเขาสูงในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน มีประวัติความเป็นมาของแต่ละเผ่าพันธุ์ในอดีตโดยแท้จริงอย่างไร

แต่จากการประมวลหลักฐานทางเอกสารต่าง ๆ และจากเหตุการณ์แล้วอาจจำแนกการพิจารณาและข้อสันนิษฐานตามระยะเวลาของการอพยพของชาวเขาที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้เป็น 2 พวกด้วยกัน คือ

พวกแรกเป็นชนชาติที่ได้อพยพเข้ามาจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย แล้วย้ายถิ่นฐานขึ้นหาแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ในการทำมาหากินในภาคเหนือ ภาษาเฉพาะในวิชาชาติพันธุ์วิทยา เรียกว่า Austro-Asiatic ชนพวกนี้มีปรากฏอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้แก่ ละว้า ขมุ ข่า ฮ่อ ถิ่น และมาบริ (เผ่าตองเหลือง) ชาวเขาตระกูลเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สันนิษฐานกันว่าอพยพเข้ามาตั้งหลักฐานอยู่ก่อนที่คนไทยจะยึดครองแผ่นดินนี้เป็นราชอาณาจักรไทย เมื่อประมาณเกือบ 2,000 ปีล่วงมาแล้ว

ชาวเขาพวกที่สอง เป็นชนชาติที่อพยพจากเหนือลงสู่ใต้ ภาษาในวิชาชาติพันธุ์วิทยา เรียกว่า Sino-Tibetan พวกชาวเขาที่อาศัยอยู่บริเวณธิเบตและจีนตอนใต้ ได้อพยพพลัดถิ่นหนีภัยจากถิ่นที่อยู่เดิมของตนลงมาแสวงหาความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินแล้วตั้งถิ่นฐานมั่นคงอยู่จากหลักฐานที่พบปรากฏว่า ชาวเขาที่อพยพมาอยู่ในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยสายจีน-ธิเบตนี้ได้อพยพเข้ามาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มากที่สุด เมื่อประมาณ 100 ปีเศษมานี้เอง ชาวเขากลุ่มจีน-ธิเบต ที่มีอยู่ในประเทศไทย ปัจจุบันอาจแบ่งได้เป็น 2 พวกใหญ่ ๆ คือ

- 1) พวกจีนเดิม (Main-Chinese) ชนพวกนี้ ได้แก่ ชาวเขาเผ่าม้ง (แม้ว) เข้า จีนฮ่อ เฉพาะเผ่าม้ง(แม้ว) ยังแยกพวกกันออกเป็น 3 พวกใหญ่ ๆ ด้วยกัน ได้แก่ แม้วดำ แม้วขาว แม้วกวม-ปิวา ส่วนจีนฮ่อนั้นก็แบ่งตัวออกเป็น 2 พวก คือ พวกที่อพยพเข้ามาอยู่ตั้งแต่ก่อนมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2480) และอพยพมาภายหลัง เรียกว่า “จีนฮ่ออพยพ” ส่วนอีกพวกหนึ่งเป็นทหารของจีนคณะชาติ ซึ่งพ่ายแก่กองทัพปลดแอกคอมมิวนิสต์บนผืนแผ่นดินใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2492 ไม่สามารถกลับไปรวมกลุ่มของตน ณ เกาะไต้หวันได้ จึงหลบหนีภัยการเมืองเข้ามาอาศัยผืนแผ่นดินไทยอยู่เรียกว่า อดีตทหารจีนคณะชาติ ซึ่งก็นับเป็นชนกลุ่มน้อยอีกเผ่าหนึ่งด้วย

- 2) พวกธิเบต - พม่า (Tibeto - Burman) ชาวเขาพวกนี้สืบเชื้อสายมาจากพวกโลโล-โนสุ (Lolo-Nosu) ซึ่งได้รับอิทธิพลทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์จากชนชาติธิเบตเป็นอันมาก ชาวเขาเชื้อสายธิเบต-พม่าที่อยู่ในประเทศไทย ปัจจุบัน ได้แก่ อีเก้อ ลีซอ มูเซอ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ และปะหรั่ง

เฉพาะเผ่ามูเซอ และกะเหรี่ยง ได้แยกพวกตามเผ่าพันธุ์ย่อยของตนลงไปอีกด้วย คือ มูเซอดำ มูเซอแดง มูเซอซี มูเซอเชล ส่วนกะเหรี่ยงก็มีกะเหรี่ยงโป กะเหรี่ยงสะกอ กะเหรี่ยงบะแว และกะเหรี่ยงตองสู

แม้ว่าประวัติความเป็นมาของชาวเขาแต่ละเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณตอนเหนือของประเทศไทยในปัจจุบันจะไม่สามารถค้นหาได้โดยละเอียดนัก แต่เมื่อพิจารณาสภาพความเป็นอยู่ของชาวเขาแต่ละเผ่าประกอบกับประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติพันธุ์วิทยา จากอดีตอันยาวนานนั้น น่าเชื่อได้ว่าชาวเขาในประเทศไทยปัจจุบันมีความเป็นมาดังกล่าวไว้ในตอนต้นอย่างแท้จริง เพราะพฤติกรรมในการดำรงชีพของชาวเขาแต่ละเผ่าพันธุ์นั้นบ่งบอกถึงเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์เปรียบเทียบได้อย่างแน่ชัดเป็นที่สุด เช่น จากเผ่าพันธุ์ Austro-Asiatic ซึ่งได้แก่ มาปรี (เผ่าตองเหลือง) ขมุ ข่า ฮ่อและถิ่น จะเป็นเผ่าพันธุ์ที่รักสงบนิยมเนื้อเฝ้ายมตัว ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคมไทย แม้จะเข้ามาอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินนี้ก่อนความเป็นประเทศไทยของคนไทย ก็ไม่เคยแสดงปฏิกิริยาต่อต้านต่อระบบการปกครองของประเทศไทย ผิดกับชาวเขาสาย Sino-Tibetan บางเผ่าพันธุ์ที่ชอบค้ำจุนเพื่อสร้างอาณาจักรของตนเองขึ้นเป็นการสร้างปัญหาในการปกครองของบ้านเมืองของเราบางยุคบางสมัยตลอดมา (อนุรักษ์ ปัญญาวิวัฒน์ และคณะ, 2530)

ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในบริเวณป่าและเขาสูงของประเทศไทย ที่มีบริการของรัฐเพื่อการพัฒนาเข้าไปยังไม่ทั่วถึงนั้น ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของประเทศไทยร้อยละ 20 หรือประมาณ 103,000 ตารางกิโลเมตร ซึ่งส่วนใหญ่ได้ถูกเปลี่ยนจากสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร เป็นป่าเสื่อมโทรม การทำลายต้นน้ำลำธารก่อให้เกิดภาวะแห้งแล้ง และการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ป่าต่าง ๆ ตัดวงจรชีวิตธรรมชาติไปที่ละเล็กละน้อย ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีหลายฝ่ายได้กล่าวหาว่าชาวเขาเป็นต้นเหตุ แต่ความจริงแล้วย่อมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการทั้งจากประชากรชาวเขาและชาวพื้นราบ (อนุรักษ์ ปัญญาวิวัฒน์ และคณะ, 2539)

ภาคเหนือ มีชาวเขาอาศัยอยู่ใน 14 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน เชียงราย น่าน ลำพูน พะเยา ลำปาง แพร่ เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร พิจิตร โลก อุทัยธานี และสุโขทัย มีประชากรชาวเขารวมกันเป็นจำนวน 734,996 คน (2539)

จังหวัดลำปาง มี 13 อำเภอ แต่มีชาวเขาอาศัยอยู่ใน 7 อำเภอ ตามลำดับจากจำนวนมากไปหาน้อยคือ อำเภองาว อำเภอเมืองปาน อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเสริมงาม อำเภอวังเหนือ อำเภอแม่เมาะ และอำเภอเมืองลำปาง มีชาวเขา 7 เผ่า คือ กะเหรี่ยง ม้ง ลาหู่ เมี่ยน ลีซอ อาข่า และขมุ

ชนเผ่าเมี่ยน (เย้า) มีมากที่สุดในการสำรวจคิดเป็น 42.85% ของประชากรชาวเขาในจังหวัด รองลงมาคือชนเผ่ากะเหรี่ยง มี 33.26% ชนเผ่าม้งมี 8.69% ชนเผ่าอาข่ามี 7.03% นอกนั้นเป็นเผ่าขมุ 1.35% และลีซุ 0.02%

อำเภอจางมีชาวเขาอาศัยอยู่มากที่สุด เป็นเผ่าเมี่ยนและกะเหรี่ยงถึง 43.56% ของจำนวนประชากรชาวเขาทั้งจังหวัด

เย้า มีถิ่นฐานเดิมอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลไกวเจา ยูนาน สุนหน่า และกวางสี ในประเทศจีน ต่อมาถูกรุกรานจากจีนจึงอพยพสู่เวียดนาม ลาว และเมี่ยนมาร์ตอนเหนือและเข้าสู่ภาคเหนือของประเทศไทย ไม่เกิน 80 ปีที่ผ่านมา (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2531)

เย้าเรียกตนเองว่า "เมี่ยน" หมายถึงมนุษย์ ชาวจีนเรียก "เย้า" อันหมายถึงสุนัขป่าเถื่อน(กรมการปกครอง,2538) การตั้งบ้านเรือนของเย้า นิยมอยู่ตามไหล่เขาที่สูงบริเวณต้นน้ำลำธารขนาดหมู่บ้านประมาณ 15-20 หลังคาเรือน ลักษณะบ้านจะปลูกคร่อมลงบนดินใช้พื้นดินเป็นพื้นบ้าน

สภาพทางเศรษฐกิจ เย้าเป็นชาวไร่ที่ขยัน มีความสามารถหาเลี้ยงชีพสูง ค่าขายแก่งเย้ามีรายได้โดยเฉลี่ยจะสูงกว่าชาวเขากลุ่มอื่น เย้าเป็นกลุ่มชาวเขาที่ทำไร่เลื่อนลอยมีผลทำให้ป่าถูกทำลายมาก

โครงสร้างทางสังคม เย้ามีหัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด และมีผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นที่ปรึกษา ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย

ความเชื่อ เย้านับถือผีและบูชาบรรพบุรุษ ซึ่งมีอิทธิพลจากจีนมาก โดยเฉพาะมีวันเซ็งเม้ง และวันขึ้นปีใหม่ตรงกับจีน และใช้แซ่เช่นเดียวกับคนจีน เย้าจัดได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีการปรับตัวได้สูง ปัจจุบันรับเอาวัฒนธรรมคนพื้นราบ ไปใช้มากขึ้น

กะเหรี่ยง เป็นกลุ่มที่มีมากรองมาจากเย้าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอจาง จังหวัดลำปาง กะเหรี่ยงอพยพเข้ามาแทนกลุ่มลี้ะประมาณ 200 ปีมาแล้ว เป็นกลุ่มที่ทำนาแบบขั้นบันได และมีการใช้ป่าอย่างอนุรักษ์

กะเหรี่ยงเรียกตนเองว่า "ปกา เกอะ ญอ" ซึ่งแปลว่า คน (กรมการปกครอง, 2538) หรือชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งคือ ขาง การตั้งหมู่บ้านอาจมีตั้งแต่ 25-60 หลังคาเรือนต่อหมู่บ้าน ตัวบ้านทำด้วยไม้ไผ่ และยกพื้นด้วยเสาไม้สูงหลายฟุต เป็นการตั้งหมู่บ้านที่ค่อนข้างถาวรเป็นหลักแหล่ง

สภาพทางเศรษฐกิจ กะเหรี่ยงจะปลูกข้าวไร่และนาดำ นอกจากนี้จะเลี้ยงสัตว์แทบทุกครอบครัว ส่วนโครงสร้างทางสังคม เช่น ลักษณะครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยพ่อ แม่และลูก ผู้ชายที่แต่งงานใหม่จะช่วยงานที่บ้านฝ่ายหญิง 1 ปี แล้วจะแยกไปตั้งบ้านเรือนใหม่ และมีความเคร่งครัดเรื่องหัวเดีวเมียเดีวเช่นเดียวกับมูเซอ

ความเชื่อ ส่วนมากยังคงนับถือผีและวิญญาณ โดยเฉพาะผีเจ้าที่ และผีบรรพบุรุษ เชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผี ปัจจุบันมีนับถือศาสนาพุทธและคริสต์

อีโก้ เรียกตัวเองว่า อาซา มีถิ่นฐานเดิมอยู่บนภูเขาสูงในมณฑลยูนนาน โดยเฉพาะใน แคว้นสิบสองปันนา แต่เดิมอีโก้มีอาณาจักรอิสระเป็นของตนเอง บริเวณต้นแม่น้ำให้ฮั่วฮุยหรือ แม่น้ำดอกท้อในทิเบตได้ถูกชนชาติอื่นรุกราน ต้องถอยร่นมาอยู่ในมณฑลยูนนานและไกวเจาเป็น เวลาช้านานถึง 4,000 ปี และอพยพมาอยู่ในถิ่นฐานบริเวณดอยตุง ดอยผาหมี เขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นแห่งแรก

สภาพทางเศรษฐกิจ อีโก้จะทำอะไรเดือนลอย มีการปลูกข้าวเจ้า ฝ้าย ยาสูบ เป็นหลัก นอกนั้นมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารและประกอบพิธีกรรม

โครงสร้างทางสังคม ครอบครัวอีโก้เป็นลักษณะครอบครัวขยาย และเป็นกลุ่มที่สืบ สกกุลทางฝ่ายบิดา จึงให้ความสำคัญแก่ผู้ชายมาก และห้ามคนสกกุลเดียวกันแต่งงานกัน อีโก้มี อิสระในเรื่องคู่ครอง การได้เสียกันก่อนแต่งงานไม่ใช่เรื่องเสียหาย การเกี่ยวพาราตีของหนุ่ม สาวเป็นเรื่องธรรมดา แต่ต้องไม่ใช่บนบ้าน เพราะถือว่าไม่เคารพต่อบรรพบุรุษ สภาพหมู่บ้าน จะอยู่บนภูเขาสูง 800-1,500 เมตร จากระดับน้ำทะเล การปลูกสร้างบ้านจะยกพื้นสูงจากพื้นดิน ไม่นิยมต่อรางน้ำเข้าหมู่บ้าน เนื่องจากเชื่อว่ามีผีน้ำที่จะนำอันตรายมาสู่ชาวบ้านได้ เอกลักษณะเด่นเก่าแก่ของหมู่บ้านคือ เสาโล่ชิงช้า (โละซ่า) เทศกาลโล่ชิงช้า ประมาณเดือนสิงหาคม- กันยายน และจะสร้างใหม่ทุกปีถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

ความเชื่อ อีโก้มีความเชื่อมั่นในเรื่องภูติผีและสิ่งลี้ลับ และผีบรรพบุรุษ นอกนั้นจะมี ป่าหัวน้ำประจำหมู่บ้าน มีกฎข้อห้ามทำลาหยป่าหัวน้ำ (ต้นน้ำ) ที่ชัดเจน

3.4 การใช้ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านที่มีชาติพันธุ์ต่างถิ่นกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ใน ท้องที่อำเภอเวียง จังหวัดลำปาง

ผลการศึกษาได้ใช้วิธีการพรรณนา โดยได้แบ่งพรรณนาผลการศึกษาตามชาติพันธุ์ ต่าง ๆ ดังนี้

ชาวพื้นราบ

โดยทั่วไปชาวพื้นราบมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย อยู่แบบประหยัดพึ่งตนเอง มีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เช่น การเอาแรง (ลงแขก) มีอิทธิพลรับ ไม้ตรีต่อผู้มาเยือน ชาวพื้นราบส่วนใหญ่มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในระดับปาน กลาง โดยทุกคนทราบว่า ไม่ควรตัดไม้ทำลายป่า ไม่ล่าสัตว์ป่า ซึ่งความรู้เหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดามารดา ที่ได้อบรม สั่งสอนลูก ๆ เสมอมาให้ทำความดี ทำในสิ่งที่ถูกต้อง

เหมาะสม และถูก ๆ ก็ได้นำความรู้เหล่านี้ไปปฏิบัติ คือ ไม่ตัดไม้ทำลายป่าเพราะทราบว่า หากตัดไม้ทำลายป่าจะทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค และจะขาดแคลนไม้ใช้สอย พร้อมทั้งได้มีการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวให้ลูกหลานนำไปปฏิบัติโดยการอบรมสั่งสอน เช่นกันอนึ่ง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้ดำเนินการมาเมื่อไม่นานมานี้เพราะในอดีตทรัพยากรป่าไม้ยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก

ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือความเชื่อที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ การนับถือเจ้าป่า เจ้าเขา การนับถือผีต้นน้ำ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และสิ่งที่เหนือธรรมชาติ โดยมนุษย์ได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ มนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ตลอดจนมนุษย์มีการเคารพต่อธรรมชาติจึงทำให้มนุษย์มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ความเชื่อในการไหว้เจ้าพ่อหอ ซึ่งตั้งอยู่ที่บริเวณที่น้ำไหลออกมาจากรู 3 รู บริเวณเชิงเขาบ้านผาแดง จะมีการไหว้เจ้าพ่อหอในเดือน 9 แรม 13 ค่ำ ของทุกปี เพื่อให้เจ้าพ่อหอช่วยรักษาป่าต้นน้ำเอาไว้ให้แก่หมู่บ้าน เครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วย หมู ไก่ เหล้า ดอกไม้ รูป เทียน เป็นต้น

วิธีการที่จะช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐควบคุมดูแลไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่าและการทำไร่เลื่อนลอย การให้ความรู้แก่ชาวบ้านถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งจะลดปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าไม่ลงไปได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเห็นว่าการให้คณะกรรมการหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อีกจะทำให้ประสบผลสำเร็จ

ความรู้หรือภูมิปัญญา และข้อมูลข่าวสารในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนใหญ่ชาวบ้านได้รับจากสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำชุมชน

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณต้นน้ำ ริมแม่น้ำ และรอบๆ หมู่บ้าน ชาวบ้านมีความเห็นว่า มีความสำคัญมาก เพราะถ้าตัดไม้บริเวณต้นน้ำจะทำให้น้ำแห้ง และอากาศร้อนขึ้น ส่งผลให้การทำการเกษตรไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านจะลำบากยิ่งขึ้น

การทำงานแบบขั้นบันไดชาวบ้านมีความเห็นว่า มีประโยชน์ คือช่วยในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ช่วยเก็บกักน้ำไว้โดยชลอการไหลของน้ำทำให้ข้าวที่ปลูกงอกงามให้ผลผลิตต่อไร่สูง อีกทั้งช่วยในการป้องกันการพังทลายของหน้าดิน

ความสัมพันธ์กันระหว่างป่าไม้กับดิน ป่าไม้กับน้ำ และป่าไม้กับสัตว์ป่า ชาวบ้านให้ความเห็นดังนี้ “ดินเป็นหลัก น้ำเป็นที่สอง ป่าไม้สำคัญเป็นที่สาม” ป่าไม้ขึ้นบนดินอาศัยแร่ธาตุจากดิน อาศัยน้ำจากดิน และป่าไม้ช่วยดูดซับน้ำไว้ให้แก่ดิน โดยต้นไม้จะเก็บกัก

น้ำไว้ที่ราก ลำต้น และใบ ป่าไม้ให้ปุ๋ยแก่ดิน ช่วยป้องกันดินถูกแสงแดดแผดเผา ทำให้ดินดีมี ความความชุ่มชื้น นอกจากนี้ป่าไม้ยังเป็นที่อยู่อาศัย ที่หาอาหาร ที่หลบภัยและที่สืบพันธุ์ของ สัตว์ป่า และสัตว์ป่ามีส่วนช่วยในการสืบพันธุ์ และขยายพันธุ์ของต้นไม้ในป่าอีกด้วย จะเห็น ว่าหากสิ่งหนึ่งสิ่งใดถูกทำลายก็จะกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ ต่อไปด้วย

ชาวพื้นราบทุกคนเห็นด้วยว่าหากป่า ไม้ถูกทำลายหมดไปลูกหลานจะยากจนลง เพราะจะทำให้ขาดแคลนน้ำ ขาดไม้ใช้สอย ขาดอาหารและของที่ได้จากป่า การทำการเกษตร ไม่ได้ผล อากาศร้อน และเกิดความแห้งแล้งทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ลำบากมีฐานะยากจนลง

ชาวพื้นราบส่วนใหญ่เคยปลูกป่า และได้สั่งสอนให้ลูกหลานช่วยกันปลูกป่า และ ช่วยกันดูแลรักษาป่าซึ่งชาวบ้านได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธาร ไม้ใช้สอย ไม้ฟืน อาหาร ยารักษาโรค เป็นต้น

การดำรงชีวิตอยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงจากป่า ซึ่งใน หมู่บ้านจะตั้งอยู่ใกล้ ๆ ป่าและใกล้แหล่งน้ำ จึงมีป่าที่ชาวบ้านใช้สอยร่วมกัน และชาวบ้าน ต้องการให้มีป่าชุมชน โดยชาวบ้านจะมีการดูแล หรือควบคุมกันเองโดยคณะกรรมการของหมู่บ้าน ซึ่งจะต้องมีการออกกฎระเบียบขึ้นมาใช้ในโอกาสต่อไป

ชาวเขาเผ่าเย้า

โดยทั่วไปแล้วชาวเขาเผ่าเย้าชอบความสนุก ความสะดวกสบาย รักคนเชื้อสายเผ่า พันธุ์เดียวกัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของเผ่า นับถือผีบรรพบุรุษอย่างฝังใจ ชาวเขา เผ่าเย้าได้รับสมญานามว่า พ่อค้าแห่งขุนเขา เพราะชอบการค้าขาย มีอัธยาศัยไมตรี ค่อนข้าง เลี้ยงดูปู่เฒ่าให้กับผู้มาเยือน จะมีการพูดคุยไต่ถามถึงความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ผลผลิต ของพืชไร่ ตลอดจนผลกำไรของแต่ละปี ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ต้องมีการอพยพโยกย้าย กันเสมอๆ เพื่อที่จะหาที่ทำกินใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า ชีวิตที่เป็นสุขของชาวเขาเผ่าเย้าต้องพึ่ง พ้อมบริบูรณ์ด้วยทรัพย์สิน เงินทอง ฟีน้อง วงศ์ตระกูล มีความมั่งคั่ง มีฐานะเป็นปึกแผ่น ถึงเวลากินให้ได้กิน ถึงเวลาใช้ให้ได้ใช้ เหตุนี้เองที่ทำให้ต้องขยันทำมาหากิน ต้องการแรงงาน เพื่อที่จะสร้างฐานะของตัวเองให้เป็นปึกแผ่น พอกินพอใช้ คนเผ่านี้นิยมวัตถุใหม่ ๆ ที่ให้ ความสะดวกสบาย เช่น รถยนต์ , รถจักรยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า ตลอดจนการปลูกสร้าง บ้านเรือนหลังใหญ่ ชาวเขาเผ่าเย้าเป็นพวกหัวไวใจสู้ ฉลาดและขยัน

ชาวเขาเผ่าเย้ามีการติดต่อกับชาวไทยพื้นราบมากเผ่าหนึ่ง ส่วนมากเกี่ยวกับการค้า ขาย ในปัจจุบันได้หันมานับถือศาสนาพุทธกันมากขึ้น เย้ามีความสามารถในการปรับตัวเพื่อ การติดต่อกับสังคมพื้นราบอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการแต่งกาย ด้านการ ศึกษานิยมส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือในโรงเรียนมากขึ้น

ชาวเขาเผ่าเข้ามีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับปานกลาง โดยทราบ
ว่าไม่ควรตัดไม้ทำลายป่า รักษาป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งความรู้เหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดมาจาก
บรรพบุรุษ พ่อแม่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่ไปเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง จากโทรทัศน์
นอกจากนี้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ยังได้รับจากลูก ๆ ที่ไปเรียนหนังสือมาแล้วให้
พ่อแม่ทราบอีกทางหนึ่งด้วย และได้มีการนำความรู้ที่ได้รับการปฏิบัติโดยไม้ตัดต้นไม้ใหญ่
ไม้ตัดต้นไม้ที่ยังมีชีวิตอยู่มาทำฟืน ทำการเกษตรในที่ทำกินเดิม มีการทำแนวกันไฟก่อนที่จะ
จุดไฟเผาไร่ มีความเห็นว่าหากตัดไม้ทำลายป่าจะทำให้เกิดความแห้งแล้ง และได้นำความรู้
เหล่านี้ไปอบรมสั่งสอนลูกหลานในยามว่างจากการประกอบอาชีพ

ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือความเชื่อที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
เช่น พิธีไหว้ผีป่า พิธีทานผีห้วย ความเชื่อเรื่องวันกำ เช่น กำหนู กำแมลง กำมิด กำพริ้ว เป็นต้น
วิธีการที่จะช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้แก่ ให้ทางรัฐบาลให้ความรู้แก่ชาว
บ้านถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตั้งกฎเกณฑ์ในชุมชนเพื่อไม่ให้มีการตัดไม้
ทำลายป่า ให้มีการแจ้งข่าวและประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม้ตัดไม้ทำลายป่าและรักษา
ป่าใกล้หมู่บ้านเอาไว้

ความรู้หรือภูมิปัญญาและข้อมูลข่าวสารในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนใหญ่
ชาวบ้านได้รับจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ครู) ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) เรียนรู้
ด้วยตัวเอง เป็นต้น

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณต้นน้ำ ริมแม่น้ำ และรอบ ๆ หมู่บ้าน ชาวเขาเผ่า
เข้ามีความเห็นว่ามีค่ามากเพราะจะทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี มีป่าไม้ช่วยซึมซับน้ำเอาไว้
ทำให้เกิดความชุ่มชื้นและช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และจะได้มีไว้ใช้สอยในหมู่บ้าน และ
ทุกคนมีความเห็นว่าหากตัดไม้ทำลายป่าจะทำให้เกิดความแห้งแล้ง

การทำนาแบบขั้นบันไดชาวเขาเผ่าเข้ามีความเห็นว่า มีประโยชน์เพราะจะทำให้หน้าไม้
กัดเซาะหน้าดินและช่วยลดการไหลของน้ำ แต่ชาวเขาเผ่าเข้าส่วนหนึ่งไม่ทราบในเรื่องนี้

ความสัมพันธ์กันระหว่างป่าไม้กับดิน ป่าไม้กับน้ำ และป่าไม้กับสัตว์ป่า ชาวเขาเผ่า
เข้าให้ความเห็นดังนี้ ดินที่มีต้นไม้ขึ้นจะทำให้ดินมีความชุ่มชื้น โดยป่าไม้จะช่วยยึดดินไว้ไม่
ให้พังทลายป่าไม้ช่วยดูดซับน้ำไว้ที่รากและลำต้น และป่าไม้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ขณะ
เดียวกันสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมมีความเชื่อมโยงกันในระบบนิเวศธรรมชาติ

ชาวเขาเผ่าเข้าทุกคนเห็นด้วยว่า หากป่าไม้ถูกทำลายหมดไป ลูกหลานจะยากจนลง
เพราะจะทำให้เกิดความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำในการอุปโภค บริโภค ไม่มีน้ำในการทำ
การเกษตร

ชาวเขาเผ่าเข้าส่วนหนึ่งเคยปลูกป่า แต่อีกส่วนหนึ่งก็ไม่เคยปลูกป่า โดยได้สั่งสอนให้

ลูกหลานช่วยกันปลูกและช่วยกันดูแลรักษาป่า ซึ่งจะได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ไม้ใช้สอย แหล่งอาหาร เป็นต้น

การดำรงชีวิตของชาวเขาเผ่าเข้ามีความสัมพันธ์กับป่า เพราะการตั้งหมู่บ้านต้องตั้งใกล้ป่าและใกล้แหล่งน้ำเพื่อการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต ชาวเขาเผ่าเข้าทุกคนต้องการให้มีป่าชุมชน เพื่อไว้ใช้สอย เป็นแหล่งอาหาร เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นต้น เมื่อใดก็ตามที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ หรือขาดแคลนน้ำใช้สอย ชาวเขาเผ่าเข้าก็จะอพยพไปอยู่ที่อื่น แต่ในปัจจุบันสถานการณ์ได้เปลี่ยนไปแล้วเขาเหล่านั้นไม่สามารถที่จะอพยพโยกย้ายไปได้อีกแล้ว ดังนั้นมีวิธีการที่จะทำให้สามารถอาศัยอยู่ได้อย่างถาวร ก็คือ การที่ต้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั่นเอง

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง

โดยทั่วไปสังคมกะเหรี่ยงเป็นสังคมที่อยู่กันอย่างสงบและรักใคร่กลมเกลียวกัน รักสันโดษ และสมถะ ชาวกะเหรี่ยงเป็นคนรักสงบและนุ่มนวล หากมีการกระทำผิดจะมีการประมุขกันก่อน ลักษณะการลงโทษเริ่มจากการตักเตือน ไปถึงการปรับไหม ชัยร้ายแรงที่สุดคือ ไล่ออกนอกหมู่บ้าน ไม่มีการใช้กำลังทำร้าย หรือเช่นฆ่ากันเลย การทะเลาะวิวาทก็หาได้ยาก และผู้ที่ใช้กำลังจะเป็นผู้ผิดเสมอ การแสดงออกที่ก้าวร้าวจึงไม่ใช่ลักษณะนิสัยของกะเหรี่ยง แม้แต่การตีลูกก็ไม่กระทำ ชาวกะเหรี่ยงมักจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือความไม่พอใจโดยการปลีกตัวหนีเสมอ ชาวกะเหรี่ยงมักเก็บงำความรู้สึก และเกรงใจคนหากคนจากโลกภายนอกเข้ามาในหมู่บ้านและทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม หากเป็นความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ จะไม่มีใครมาต่อว่าเลย แต่ความไม่พอใจจะเก็บซ่อนไว้อย่างเงียบ ๆ

อาชีพหลักของชาวกะเหรี่ยงคือ การปลูกข้าว เพื่อบริโภคในครัวเรือน ปลูกข้าวในนาตามแบบขั้นบันได และในไร่ข้าวแบบไร่หมุนเวียน อาชีพรอง คือ การเก็บหาของป่า เปลือกไม้ สัตว์ป่า รวมทั้งการรับจ้าง

ข้าว พริก ฝ้าย ยาสูบ ผลิตได้เพียงพอก็พอใจ มีเงินสดเล็กน้อยสำหรับซื้อเกลือมาใส่แกง ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยงจึงสงบสุขอยู่ในขอบเขตของปัจจัยสี่อย่างแท้จริงตลอดมา จนกว่าจะถูกทำลายโดยวัฒนธรรมจากโลกภายนอก

ในปัจจุบันมีโครงการพัฒนาเกิดขึ้นมากมายและเป็นไปอย่างกว้างขวาง เส้นทางคมนาคมก็ถูกสร้างขึ้นหรือถูกปรับปรุงให้ดีขึ้น ความสัมพันธ์ของชาวกะเหรี่ยงกับคนพื้นราบก็มีมากขึ้น ซึ่งมีทั้งส่วนดี และส่วนเสีย ส่งผลกระทบต่อสังคมกะเหรี่ยงโดยส่วนรวม ชาวกะเหรี่ยงมีการศึกษาคืบขึ้น แต่เรียนจบแล้วตกงานมากขึ้น

ชาวกะเหรี่ยงทุกคนมีชีวิตอยู่บนเขาตั้งแต่เกิด ส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ แต่ผ่านวิถีชีวิต

แห่งการต่อสู้เพื่ออยู่รอดตลอดไป

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงส่วนใหญ่มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในระดับปานกลางโดยมีความรู้ว่าจะไม่ให้ตัดต้นไม้ทำลายป่า ไม่ตัดไม้ไผ่ มีการป้องกันไฟฟ้า ช่วยกันปลูกป่า และให้นำไม้มาใช้ได้เท่าที่จำเป็น ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ นี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ เจ้าหน้าทีของรัฐ ครู และเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง วิธีการถ่ายทอดที่ได้รับโดยการอบรมสั่งสอน การแนะนำ ได้มีการนำความรู้หรือภูมิปัญญาไปใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยการปลูกป่า การรักษาป่าต้นน้ำลำธาร การป้องกันไฟฟ้า ไม่ตัดต้นไม้ เป็นต้น และได้นำความรู้เหล่านี้ไปอบรมสั่งสอนลูกหลานโดยให้ตัดไม้ใช้เท่าที่จำเป็น ห้ามตัดต้นไม้ที่นำสายสะดือไปผูกไว้ ห้ามตัดไม้ทำลายป่า หากใครฝ่าฝืนจะมีการปรับไหม

ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือความเชื่อเกี่ยวกับอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คนกะเหรี่ยงเชื่อกันว่า ภายใต้อาณาจักรที่สรรพสิ่งดำรงชีวิตอยู่นั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน และกันของธรรมชาติที่แวดล้อมมนุษย์ อันได้แก่ แผ่นดิน แม่น้ำ อากาศ มนุษย์ สัตว์ ต้นไม้ และสิ่งที่คุ้มครองทั้งตัวมนุษย์และธรรมชาติ มีความสัมพันธ์และลำดับขั้นของความสัมพันธ์เป็นขั้น ๆ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมีความเชื่อเกี่ยวกับผี เชื่อว่าป่าเขามีผีคอยดูแลรักษาจึงไม่ทำลายป่า เพลงพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

“ออกที เกอะ ตอที ออก่อ เกอะ ตอก่อ” แปลว่า

“ได้กินจากน้ำต้องรักษาน้ำ ได้กินจากป่าต้องรักษาป่า”

วิธีการที่จะช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ห้ามตัดไม้ทำลายป่า ช่วยกันปลูกป่า ไม่จุดไฟเผาป่า ช่วยกันทำแนวกันไฟ ช่วยกันดับไฟป่า การปรับไหมสำหรับ ลงโทษผู้กระทำความผิด เป็นต้น ความรู้หรือภูมิปัญญาและข้อมูลข่าวสารในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนใหญ่ชาวบ้านได้รับจากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณต้นน้ำ ริมแม่น้ำ และรอบ ๆ หมู่บ้านมีความสำคัญ เพราะต้นน้ำจะช่วยเก็บกักน้ำเอาไว้หากไม่รักษาด้านน้ำไว้จะทำให้เกิดความแห้งแล้ง

การทำนาแบบขั้นบันได ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมีความเห็นว่า มีประโยชน์เพราะจะช่วยกักน้ำเอาไว้ เก็บน้ำเอาไว้ทำให้ดินที่ไ้ผลผลิตสูง

ความสัมพันธ์ กันระหว่าง ป่าไม้กับดิน ป่าไม้กับน้ำ และป่าไม้กับสัตว์ป่า ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงให้ความเห็นดังนี้ ถ้ามีป่าไม้จะทำให้ดินดี ดินมีความชุ่มชื้น ช่วยป้องกันดินพัง ป่าไม้ช่วยดูดซับน้ำเอาไว้ โดยต้นน้ำจะเก็บกักน้ำไว้ที่ราก ลำต้น กิ่งและใบ และป่าไม้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงทุกคนมีความเห็นด้วยว่า หากป่าไม้ถูกทำลายหมดไป ลูกหลานจะยากจนลง เพราะจะทำให้เกิดความแห้งแล้ง ฝนไม่ตก ปลูกข้าวและพืชผลในการเกษตรไม่ได้ผล

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงส่วนใหญ่เคยปลูกป่าและสอนลูกหลานให้ช่วยกันปลูกและดูแลรักษาป่า

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงอยากมีป่าชุมชน เพราะจะได้ไว้ใช้สอยในชุมชน และมีการควบคุมดูแลรักษาป่าโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน หากมีการฝ่าฝืนจะลงโทษโดยการปรับไหม

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมีความเห็นว่าคนกับป่าสามารถอยู่ร่วมกันได้ การมองอนาคตที่ยาวไกลของชนเผ่าซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่น เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันของตน สำหรับ เผ่าพันธุ์ที่ปรารถนาจะมีชีวิตเพียง “กินพออิ่ม นุ่งพออุ่น”

ชาวเขาเผ่าอีเก้อ

โดยทั่วไปชาวเขาเผ่าอีเก้อ มักจะตั้งถิ่นฐานบริเวณที่สูง เพราะมีความเชื่อว่าพื้นที่สูงไม่มีโรคระบาด การทำการเกษตรเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับชาวเขาเผ่าอีเก้อทุกคน ทำให้ทุกคนสามารถใช้เครื่องมือในการทำการเกษตรได้ คล่องแคล่วชำนาญมาก ชาวเขาเผ่านี้ไม่นิยมส่งลูกหลานเรียนหนังสือ เพราะมีความเชื่อว่า หากใครส่งลูกไปโรงเรียนจะมีนกยักษ์มากินเด็กคนนั้น ชาวเขาเผ่าอีเก้อไม่มีตัวหนังสือเขียนการสืบต่อประวัติศาสตร์ของชนเผ่าอีเก้อ ใช้การบอกเล่าเป็นตำนานสุภาษิต และการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ของเผ่าสืบต่อกันมา การนับลำดับชื่อบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติ ชาวเขาเผ่าอีเก้อ มีความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้ให้กำเนิดโลก คือ อาแม่หมีแม่ไก่ ที่ให้กำเนิดชีวิตคนและสัตว์ มีความเชื่อว่ามีผีประจำหมู่บ้าน

ชาวเขาเผ่าอีเก้อ มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ระดับปานกลาง และบางส่วนยังมีความรู้ที่น้อย โดยทราบว่าจะไม่ควรตัดต้นไม้ทำลายป่า ไม่จุดไฟเผาป่า ไม่ฆ่าสัตว์ป่า เพราะเมื่อไม่มีป่าไม้ก็จะไม่มีน้ำ ทำให้คนอยู่ไม่ได้ สัตว์ป่าก็อยู่ไม่ได้ ซึ่งความรู้เหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา มารดา เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ใหญ่บ้าน และเรียนรู้ด้วยตนเองจากการที่ใช้ชีวิตอยู่กับป่าไม้กับธรรมชาติ โดยบิดา มารดาอบรมสั่งสอน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ใหญ่บ้านแนะนำ และได้มีการนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ในการปฏิบัติโดยไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่จุดไฟเผาป่า ทำกินในที่เก่าหมุนเวียนกันไป นอกจากนี้ได้มีการถ่ายทอดความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยการอบรมสั่งสอนลูกหลานด้วย

ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผีดินน้ำ ผีต้นไม้ เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของแผ่นดิน และเชื่อในพลังของธรรมชาติ ทำให้ชาวเขาเผ่านี้มีความเคารพในธรรมชาติ และระบบนิเวศ และมีประเพณีไหว้ผีป่า

วิธีการที่จะช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ให้บุคคลภายใน

นอกเข้ามาปลูกป่าใกล้ ๆ หมู่บ้าน ไม่จุดไฟเผาป่า

ความรู้หรือภูมิปัญญาและข้อมูลข่าวสารในการอนุรักษ์ ชาวบ้านจะได้รับจากวิทยุ โทรทัศน์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ใหญ่บ้าน

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณต้นน้ำ ริมแม่น้ำ และรอบ ๆ หมู่บ้าน ชาวบ้านทุกคนเห็นว่ามีค่าสำคัญ เพราะถ้าตัดต้นไม้อะไรจะทำให้เกิดความแห้งแล้ง

การทำนาแบบขั้นบันได ชาวเขาเผ่าอีโก้ มีความเห็นว่า มีประโยชน์ช่วยในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทำให้ดินดี ชลประทานไหลของน้ำ

ความสัมพันธ์กันระหว่างป่าไม้กับดิน ป่าไม้กับน้ำ และป่าไม้กับสัตว์ป่า ชาวเขาเผ่าอีโก้ให้เหตุผล ดังนี้ มีป่าไม้มาก ๆ ทำให้ดินดี ดินมีความชุ่มชื้น ถ้าทำลายป่าทำให้ดินแห้งแล้ง ดินเสีย ต้นไม้จะช่วยดูดซับน้ำเอาไว้โดยกักเก็บไว้ที่ราก ลำต้น และใบ และป่าไม้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

ชาวเขาเผ่าอีโก้ทุกคนเห็นด้วยว่า หากป่าไม้ถูกทำลายหมดไป ลูกหลานจะยากจนลง เพราะจะไม่มีไม้ใช้สอย และขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้

ชาวเขาเผ่าอีโก้ เคยปลูกป่า เพราะส่วนใหญ่เป็นแรงงานปลูกป่าของกรมป่าไม้ และได้สอนลูกหลานให้ช่วยกันปลูกและรักษาป่าซึ่งจะได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ไม้ใช้สอย เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งอาหาร เป็นต้น

การดำรงชีวิตอยู่ของชาวเขาเผ่าอีโก้ ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงจากป่า จึงต้องการให้มีป่าชุมชนไว้ใช้สอยร่วมกัน เพราะทำให้มีความชุ่มชื้น มีแหล่งต้นน้ำลำธารไว้เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต